

О. Г. Білорус, О. В. Гаврилюк

ФІНАНСОВА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ: ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ Й РИЗИКИ

Висвітлено нові детермінанти, тенденції та ризики сучасної фінансово-економічної глобалізації у посткризових умовах.

New determinants, tendencies and risks of modern financial and economic globalization under post-crisis conditions are revealed.

Ключові слова: глобалізація, фінансова глобалізація, фінансовий капітал, світова криза, глобальні ризики, дедоларизація, валютні свопи, глобальні дисбаланси, антикризові стратегії.

Для розвитку глобалізації характерне переосмислення сутності й перспектив капіталістичної системи, деякі атрибути якої набули нового змісту й вигляду. При цьому відбувається відродження або істотне коригування низки усталених тез. Світова криза поставила під сумнів чимало непорушних раніше постулатів adeptів економічної глобалізації, розкривши її негативні прояви, які відчули на собі багато країн.

Вразливість держав перед глобальними потрясіннями в умовах їх надмірної інкорпорованості до світового господарства обумовлює необхідність перегляду колишніх стратегій інтеграції національних економік у глобальну. Практика засвідчила, що кризу легше пережили країни з власними джерелами розвитку й значним внутрішнім ринком. Відтак актуалізувалася проблема оптимізації співвідношення внутрішніх і зовнішніх факторів економічного зростання. Її розв'язання не може бути однаковим для всіх держав, тим більше в умовах нестабільного й турбулентного світового розвитку. Тому завдання статті полягають у постановці деяких дискусійних питань, обґрунтуванні/аргументації концептуальних положень, висвітленні нових тенденцій, змін і перспектив фінансово-економічної глобалізації, ідентифікації її ризиків та напрямів їх мінімізації/подолання.

У багатьох країнах негативні наслідки кризи було переосмислено з огляду на вразливість їхнього становища в далеко не досконалій системі економічної глобалізації. Навіть порівняно невеликі держави переорієнтували економічні стратегії на розвиток внутрішнього ринку, усвідомивши, що безоглядне прагнення працювати переважно на зовнішній ринок в умовах відсутності регулювання глобальної економіки й без серйозних гарантій світової стабільності є доволі ризикованим.

Після 2008—2009 рр. не було забезпечено докризові високі темпи зростання світової економіки. Масштаби прямих іноземних інвестицій (ПІ) у 2012 р. (1,35 трлн дол. США) скоротилися на 18 % порівняно з 2011 р. і

© Білорус О. Г., Гаврилюк О. В., 2013

були в 1,6 раза нижчими свого піка в 2007 р. (2,27 трлн дол. США). Згідно з прогнозом ЮНКТАД, у 2013 р. їх обсяги можуть дорівнювати 1,45 трлн дол. США, у 2014 р. — 1,6 трлн і в 2015 р. — 1,8 трлн дол. США [1]. Нинішній стан і тенденції функціонування глобальної економіки свідчать про наявність загроз і високий ступінь невизначеності, які відбиваються на транскордонному русі капіталу. Серйозною перешкодою на шляху відновлення обсягів ПП можуть стати такі фактори ризику, як структурна недосконалість світової фінансової системи, непередбачуваність глобальної системи економічного управління, криза суверенного боргу й фінансового сектору в деяких розвинутих країнах (Італії, Іспанії, Греції, Португалії), а також зростаюча інфляція й ознаки “перегріву” в країнах із ринком, що формується (Росії й Китаї). Ще перша хвиля глобальної рецесії 2008—2009 рр. показала, що криза має не циклічний, а скоріше системний характер і тому назріла гостра потреба у здійсненні структурних реформ.

Темпи зростання розвинутих країн, як і раніше, є істотно нижчими, ніж країн, що розвиваються. Найшвидші вони у країнах Скандинавії й Польщі. У Норвегії приріст ВВП у 2012 р. становив 2,9 %, Польщі — 2,1, Німеччині — 0,8 і Франції — 0,1 %. Італія й Іспанія зазнали падіння виробництва [2]. Нестабільність демонструє економіка ЄС — найбільшого за вартістю ВВП економічного центру світу. Проблеми насамперед характерні для розвинутих країн, особливо Південної Європи, де безробіття й бюджетний дефіцит досягли рекордної величини. Сповільнення динаміки розвитку господарства також властиве країнам, що розвиваються, зокрема Китаю. Останні тенденції економічного розвитку засвідчили розчарування країнами БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР) з боку провідних фінансових фірм й інвесторів. За даними агентства “Bloomberg”, за перше півріччя 2013 р. вплив капіталу з Бразилії, Росії, Індії й Китаю становив близько 14 млрд дол. США, або 27 % вкладень за кілька років. За квітень — червень 2013 р. індекс акцій країн БРІКС різко знизився на 12 %, курс їхніх валют щодо долара США — на 4,1 %. Спостерігається прискорення інфляції при зниженні оцінки рівня економічного зростання й подальших його перспектив. Досить значне падіння економічних показників і капіталізації ринків цих країн призводить до втрати ними інвестиційної привабливості: ослаблення місцевих валют означає для іноземних інвесторів менший прибуток у доларовому обчисленні, через що їм стало вигіднішим інвестування в США. Більше за інших країн групи постраждала Росія, для якої характерний різкий вихід інвесторів: лише за перших шість місяців 2013 р. вплив капіталів становив 10 млрд дол. — стільки ж було втрачено за весь 2012 р. [3]. І хоча у країні практикується доволі ефективний інструмент, що періодично використовується з 1992 р., — обов’язковий продаж валютного виторгу підприємствами-експортерами — у цілому, при загальному падінні цін на енергоносії, у 2014 р. варто очікувати серйозного погіршення ситуації, за якої курс рубля знижуватиметься в міру зменшення

валютного виторгу, погіршення профіциту платіжного балансу й скорочення резервів центрального банку.

Ще один ризик для Росії й інших країн цієї групи може полягати у відмові з боку Федеральної резервної системи (ФРС) від скуповування державних облігацій — стратегії, що забезпечувала надзвичайно масштабні надходження коштів у американську фінансову систему.

Відмітною рисою розвитку світового господарства на початку нового тисячоліття стало швидке економічне зростання країн СНД. Якщо в середині 1990-х років середньорічні темпи приросту їхнього ВВП становили 2—3 %, то вже в 2002—2003 рр. вони збільшилися до 6,5 %, навіть в умовах посилення нестабільності міжнародних фінансових ринків, зокрема у країнах, що розвиваються, і США. Піднесення національних господарств помітно прискорилося у 2004—2008 рр., коли середньорічні темпи економічного зростання становили 8 %, майже в чотири рази перевищуючи відповідний показник розвинутих країн.

В економіці країн СНД зберігаються серйозні невирішені проблеми: здебільшого одностороння, недиверсифікована структура виробництва, основана на випуску сировинної, сільськогосподарської й іншої продукції з низьким рівнем обробки й доданої вартості, експлуатації природних ресурсів; високе моральне й фізичне зношування основних фондів; нерозвинутість інфраструктури. Ці недоліки чітко виявилися під час кризи, яка спричинила різке вповільнення темпів зростання ВВП майже всіх країн Співдружності. Криза переконливо показала, що стабільний розвиток можливий лише за умови проведення в стислі терміни всебічної модернізації національних господарств й усунення серйозних структурних (галузевих і регіональних) диспропорцій та недоліків.

Нинішнє відновлення ділової активності в країнах СНД дає певні підстави для оптимістичних прогнозів щодо перспектив економічного розвитку найближчими роками. Зниження зовнішньоекономічних ризиків насамперед має передбачати підвищення ролі внутрішніх факторів, природно, при збереженні відкритості економіки.

Найближче десятиліття ХХІ ст. має дати відповідь стосовно майбутніх глобалізаційних процесів, пов'язаних з пошуком нових джерел відновлення світової економіки. Протягом останніх років найбільші сподівання щодо перспектив економічного розвитку поклалися на ринки країн БРІКС, Східної Європи й Перської затоки. Проте найближчим часом ці ринки не забезпечать колишнього економічного піднесення. Лише перехід від моделі національного зростання за рахунок експорту до підготовленого відповідними реформами спрямування на внутрішнє споживання може повернути країни БРІКС і країни з великими золотовалютними резервами на провідні ролі у розвитку світової економіки.

Досвід попередніх фінансових криз засвідчив, що при настанні відповідних передумов навіть незначний імпульс здатний спровокувати паніку серед власників активів і масштабний спад надалі. До подібних індикаторів можна віднести банкрутство будь-якої великої або глобальної фінансової корпорації й невдалі дії центрального банку. Висока ймовірність розгортання або повторення фінансово-економічної кризи й відсутність обґрунтованих механізмів її подолання викликають необхідність розроблення нової моделі світоустрою.

На нашу думку, твердження про неминучість краху капіталізму в контексті останніх кризових явищ не є науково обґрунтованими. Капіталізм на сьогодні, незважаючи на деформації фінансової системи, наявність кризових явищ і зниження життєвого рівня населення, все-таки володіє потенціалом розвитку, можливостями зростання й підвищення конкурентоспроможності й ефективності виробництва. У розвинутих країнах функціонує інноваційна система з необхідними механізмами, які здатні забезпечити поступальний розвиток суспільства.

Для аргументації незгоди з тезою, згідно з якою загибель капіталізму неминуча, можна навести ще два положення. По-перше, гальмування темпів економічного зростання в країнах Заходу не супроводжується вповільненням динаміки їх науково-технічного прогресу. Як головну детермінанту зростання капіталістичних ринків, особливо в країнах із ринками, що розвиваються, можна розглядати впровадження нових технологій. Відбувається перехід до використання відновлюваних ресурсів і застосування технологій виробництва й транспортування екологічно чистої продукції. У результаті промислове виробництво й сектор виробничих послуг набудуть нової значущості при паралельному становленні “зеленої економіки”.

По-друге, великі сподівання щодо подальшого піднесення глобальної капіталістичної економіки покладаються на стабільно швидкий розвиток світового споживчого ринку. Згідно з прогнозом лідера світового консалтингу фірми “McKinsey” (США), у 2027 р. 80 % світового ВВП продаватиметься через міжнародні кордони порівняно з 20 % у 2001 р. При цьому понад 50 % споживчих видатків припадатиме на населення країн із ринками, що динамічно розвиваються [4], і в такий спосіб стандарти капіталістичного споживання екстраполюються на більшу частину світового соціуму.

Автори статті впевнені у подальшому пануванні великої корпоративної власності при посиленні ринкової влади корпорацій як суб’єктів економічної координації. Відтак головну роль, як і раніше, відіграватимуть механізми олігополістичної конкуренції, що продукують негативні побічні ефекти діяльності.

Тривалість виходу з кризи на тлі нестабільності економік розвинутих країн уможливорює її повторення. Підтвердженням є складна ситуація в Греції, Іспанії, Португалії та на Кіпрі, що зумовило виникнення припущень стосовно

приреченості капіталізму, його нездатності до розвитку, непереборності його суперечностей. Тому закономірно постає питання про наукову обґрунтованість подібних постулатів, а також аргументації достовірності тези, згідно з якою масштабні перебої у функціонуванні механізму капіталістичної економіки означають неможливість її подальшого існування.

Аналіз специфіки кризи дав змогу вирізнити її особливості, що проявляються в уповільненні зростання реального сектору економіки та прискоренні збільшення вартості фондових активів (капіталізації економіки), зниженні якості активів світового фондового ринку внаслідок підвищення частки спекулятивних деривативів і державних боргових зобов'язань, що не мають надійних гарантій погашення, а також стрімкому нарощуванню грошової маси на ринку євровалют — шляхом активної реалізації політики емісійного стимулювання банків США, Великобританії та країн зони євро. На підставі цього положення насамперед доцільно акцентувати увагу на тому, що причини кризи не детерміновані лише проблемами банківсько-фінансового сектору й масштабними спекулятивними трансакціями з цінними паперами найбільших світових банків та наданням ними незабезпечених кредитів. З одного боку, це справедливо, однак за схильності економіки до нарощування запозичень є глибші причини. З другого боку, можна констатувати нездатність нинішнього капіталізму забезпечити дієве розширене відтворення реальної економіки, у зв'язку з чим фінансові системи західних країн перебувають у стані розладу. І звинувачення фінансово-банківського сектору в зростанні безробіття та згортанні виробництва багатьох галузей західної економіки внаслідок конкуренції з боку Китаю безпідставні. Фінансові структури є лише посередниками, а не генераторами масштабної заборгованості ще недавно благополучних економік розвинутих країн.

Непереконливою здається також аргументація щодо “регіоналізації” кризи й перекладання провини за неї на США або Європейський Союз. Криза охопила як розвинуті країни, в яких триває спад виробництва, зростає безробіття, підвищуються податки і скорочуються соціальні програми, так і транзитивні держави. І цілком закономірною виявилася реакція суспільства (у вигляді масових акцій протесту) на нездатність її подолання національними урядами й міжнародними інституціями.

Ще одна істотна відмінність нинішньої кризи полягає у швидкому відновленні фінансових “бульбашок” і глобальних дисбалансів. Останніми десятиліттями дисбаланс між споживанням і нагромадженням був генератором глобального економічного розвитку. Попит у країнах із високим рівнем споживання, насамперед США, стимулював експортне виробництво в країнах із високим рівнем нагромадження, передусім Китаї. Нині такий механізм не спрацьовує. Вирівнювання зазначеного дисбалансу неминуче створить труднощі як у інвестиційно орієнтованих країнах, так і в країнах зі споживчою

моделлю економіки: для перших це означатиме звуження зовнішнього попиту, для других — погіршення досягнутого життєвого рівня, на що вони навряд чи погодяться. Крім дисбалансів у нагромадженні та споживанні у світовій економіці зберігаються й навіть загострюються суперечності між працею та капіталом, розвитком і навколишнім середовищем, розміщенням ресурсів і продуктивних сил, національним регулюванням і глобальним характером міжнародної торгівлі, фінансів, процесів міграції.

Утворенню фінансових “бульбашок” сприяє й зростаюча заборгованість розвинутих країн. За 2007—2012 рр. відношення державного боргу до ВВП збільшилося в Японії з 183 до 236 %, США — з 67 до 107, Англії — з 44 до 89, Франції — з 64 до 90, Італії — з 103 до 126, Ірландії — з 25 до 126, Ісландії — з 29 до 118, Греції — з 107 до 170 %. Постійно збільшуються державні запозичення на ринках капіталу. Але набагато швидше зростають фінансові похідні інструменти (деривативи), випущені на основі державних боргових зобов'язань, переважно казначейських векселів США, обсяг яких досягає 200—300 трлн дол.

З боку світового співтовариства робляться певні спроби впорядкування сфери глобальних фінансів і виправлення помилок, яких припустилися у процесі дерегулювання фінансових ринків. Однак намірам посилення їх контролю перешкоджає протидія угруповань міжнародного бізнесу. Так, дотепер не з'ясовано механізму реалізації ухваленого Конгресом США й підписаного президентом Б. Обамою в липні 2010 р. Закону Додда — Франка про реформу фінансового сектору та захист споживачів [5]. У рамках закону передбачено широкий комплекс заходів, зокрема створення міжвідомчого регулятора — Ради з нагляду за фінансовою стабільністю (*Financial Stability Oversight Council*) — на чолі з міністром фінансів, уповноваженого вимагати від компаній відмовлятися від права власності на активи. Закон містить жорсткіші норми функціонування банків, у т. ч. вимоги до рівнів капіталізації компаній і обсягу використання позикових коштів, заборону на операції з цінними паперами за рахунок власних коштів, положення про контроль торгівлі деривативами тощо. Ширшими повноваженнями наділено ФРС — за рахунок можливості дроблення великих компаній, що можуть загрожувати економічній стабільності США.

Реалізація реформи фінансового регулювання в США здатна трансформувати національну модель ринку капіталу за принципово іншою інституціональною схемою, ймовірно, німецькою. Останній притаманна домінуюча роль банків як регуляторів капіталоутворення й водночас грошового обігу. Але на практиці прийняття відповідних підзаконних актів натрапляє на запеклий спротив із боку фінансового лобі, аргументація якого також має рацію — адже закон може завдати нищівного удару по конкурентоспроможності американських банків. Більше того, імовірно скорочення обсягу міжнародних фінансових угод призведе до падіння зовнішнього попиту на долари й американські

казначейські векселі. Таким чином США поки що безуспішно намагаються виконати два різноспрямовані завдання: зниження фінансових ризиків для економіки при збереженні глобальних позицій американських фінансових інститутів.

Зважаючи на викладене, можна ідентифікувати наступний ризик, який полягає в очікуваному загостренні проблеми долара США. На початку 2013 р. державний борг США досяг 16,432 трлн дол. [6] і на середину липня збільшився до 16,912 трлн дол. [7]. На відміну від Японії, де кредиторами держави є національні резиденти й населення, 45 % боргу США припадає на іноземців. Економіка країни спроможна витримувати тягар процентних виплат за державним боргом, оскільки його обслуговування пом'якшується низькими процентними ставками. Однак їхня майбутня динаміка позбавлена оптимізму: підвищення ставок на 1 в. п. збільшує бюджетні боргові виплати на 160 млрд дол. За цих умов казначейські векселі США вже не видаються цілком безризиковими фінансовими активами. Водночас саме з ними прямо або опосередковано пов'язані основні сектори глобального фінансового ринку — активи пенсійних фондів (20 трлн дол. США), активи, що перебувають в управлінні інвестиційних компаній на кшталт “Black Rock” (60 трлн) і, звичайно, ринок деривативів (600 трлн дол. США) [8].

Сценарій навіть часткового обвалу долара США має гіпотетичний характер, однак зовсім його відкидати не можна. У такому разі можливі руйнування багатосторонньої системи міжнародних платежів і конвертованості валют, перехід на розрахунки за клірингом, різкий спад світової торгівлі й виробництва.

Світова криза 2008—2009 рр. прискорила процес фінансової глобалізації. Вона зумовлена в т. ч. безмежними можливостями вивезення національного капіталу, насамперед банківського, на світові ринки цінних паперів й інші фінансові ринки. Згідно з даними Світового банку, прибуток від операцій на глобальному фондовому ринку збільшився на 12,7 % у розвинутих країнах і на 13,9 % — у країнах із ринками, що розвиваються [9]. В умовах нинішньої глобалізації світового господарства явне панування фінансового капіталу є аксіоматичним, обсяг позик за темпами зростання на міжнародному ринку капіталу протягом останніх 15 років у 2,3 раза перевищив валовий світовий продукт, повсякденними стали масштабні фінансові спекуляції, у результаті яких на коливаннях котирувань цінних паперів великих корпорацій отримуються астрономічні прибутки. Внаслідок спекулятивних операцій на товарних ринках і ринках капіталу, насамперед на світовому фондовому ринку, фінансова сфера акумулювала астрономічну суму надлишкового щодо потреб реального сектору капіталу. Тому можна припустити, що й у перспективі кумулятивний глобальний фінансовий капітал, що складається з коштів банків, страхових компаній, інвестиційних фондів й інших фінансових суб'єктів, зростатиме за

рахунок нарощування спекулятивних операцій на валютних, сировинних та інших волатильних ринках. Останню світову кризу спровокувало саме посилення глобальних фінансово-спекулятивних руйнівних процесів, а фінансовий капітал здійснює активне кредитування торговельного спекулятивного обороту.

Триває зрощування фінансового капіталу й ТНК у сировинному секторі. Широкомасштабне переміщення надлишкового фінансового капіталу на ф'ючерсні сировинні ринки (де реалізуються практично всі угоди з нафтою й іншими стратегічними ресурсами) різко збільшилося під час кризи в результаті величезних спекулятивних операцій. При цьому зростання цін на сировинні ресурси нейтралізує потенційно інфляційне збільшення грошового (кредитного) попиту на реальні активи поза сировинною сферою.

У структурі фінансового капіталу відбулися зміни — насамперед за рахунок зміцнення становища китайських банків, чотири з яких належать до десяти найбільших банків світу. Станом на липень 2013 р. дві вищі позиції обіймали “Industrial and Commercial Bank of China” з рівнем ринкової капіталізації 233,69 млрд дол. США і “China Construction Bank” — 225,89 млрд дол. США. На шостому й восьмому місцях, відповідно, розташувалися “Bank of China” — 142,64 млрд дол. США і “Agricultural Bank of China” — 135,26 млрд дол. США [10].

Світовий фінансовий капітал є джерелом величезного зовнішнього кредитування ринків, що розвиваються, особливо Китаю та його економічних сателітів (В'єтнаму, М'янми, Камбоджі, Бангладеш, почасти Індонезії). Розмаху набуло інвестування й кредитування злиттів і поглинань (*mergers and acquisitions*), особливо на ринках, що розвиваються. Нестабільності в глобальному масштабі додають “гарячі гроші” за рахунок спекулятивних фінансових операцій у Китаї — найбільшій експортній економіці світу.

Наступна тенденція особливо важлива й пов'язана з трансформацією значущості національних грошових одиниць у міжнародному обігу. Останнім часом емітенти основних світових валют здійснювали активну емісію грошей як головного інструменту стабілізації кредитної системи й реального сектору. Однак збільшення грошової маси, не забезпеченої приростом реальних активів, на тлі нарощування заборгованості емітентів не викликає довіри економічних суб'єктів (власників активів) до світових валют, насамперед до долара США. Ця обставина детермінувала необхідність пошуку надійніших інструментів диверсифікованості активів і формування валютних резервів. Варто зауважити, що зниження частки долара США у світових нагромадженнях, номінованих в іноземних валютах, порівняно з найбільшим показником попередніх років до 2011 р., становило 14,2 %, а зниження частки євро — 10,4 % (до 2009 р. частка євро неухильно підвищувалася, витісняючи долар США). Частка євро скорочувалася здебільшого внаслідок загострення боргової кризи

в деяких країнах ЄС. Державна заборгованість багатьох країн зони євро досягла критичного рівня й навіть стала головним аргументом прихильників ліквідації самої зони. Представники Європейської Комісії й інших структур ЄС пропонують ще більше підвищити рівень інтеграції країн, що входять до зони єдиної євровалюти, за рахунок уніфікації податкової політики й політики бюджетних видатків, однак це можливо лише за умови перетворення країн цієї зони на єдину державу, до чого вони не готові.

Після 2008—2009 рр. виникла тенденція дедоларизації й деглобалізації економіки, у зв'язку з чим на зміну панглобалізму може прийти глобалізм регіональний — масштабні регіональні альянси, для яких характерні спільність геоекономічних і геополітичних інтересів, єдиний центральний банк, єдина валюта, консолідований бюджет, спільна монетарна політика. Два серйозні кроки в цьому напрямі були зроблені на IV щорічному саміті країн БРІКС (Нью-Делі, Індія, 29 березня 2012 р.): 1) створення з ініціативи Індії Банку розвитку — для фінансування інвестиційних проектів у країнах, що розвиваються, довгострокового кредитування й емісії конвертованого боргу для центральних банків, включаючи зону ЄС; 2) підписання країнами БРІКС Рамкової угоди про кредитування й акредитиви в національних валютах для заміни долара США як основної валюти розрахунків у взаємній торгівлі [11; 12].

Варто наголосити на посиленні загальносвітової тенденції до уніфікації валют за рахунок швидкого їх поширення за межами зони емісії. Наприклад, стратегія Китаю спрямована на перетворення юаня на регіональну резервну валюту Південно-Східної Азії. З метою збереження валютної переваги в торгівлі з іншими країнами Китай уникає вільної конвертації юаня й з 2009 р. активно практикує політику валютних свопів, насамперед орієнтовану на країни, територіально (здебільшого й ментально) близькі КНР. У 2011—2012 рр. Народним банком Китаю були підписані двосторонні угоди з центральними банками кількох країн — торговельних партнерів про надання масштабних свопів у юанях для оплати поставок китайських товарів: у квітні — травні 2011 р. — із Резервним банком Нової Зеландії на 25 млрд юанів, Центральним банком Узбекистану — на 700 млн юанів і Центральним банком Монголії — на 5 млрд юанів (у березні 2012 р. ця сума збільшена до 10 млрд юанів), а в червні 2011 р. — із Національним банком Казахстану на суму 7 млрд юанів. У жовтні 2011 р. на три роки пролонговано угоду про валютний своп із банком Південної Кореї, при цьому його суму збільшено до 360 млрд юанів. Наприкінці грудня 2011 р. подібні угоди укладені з банком Таїланду (на 70 млрд юанів) і Державним банком Пакистану (на 10 млрд юанів). У лютому 2012 р. аналогічна угода на суму 10 млрд юанів підписана з Центральним банком Туреччини, а в березні — з Резервним банком Австралії на 200 млрд юанів [13]. Офіційно з 8 травня 2012 р. (а фактично раніше) Китай і Іран почали використовувати юань у розрахунках за нафтовими контрактами (третина

імпорту Ірану). Трансакції здійснюються через російські банки, оскільки Банк Китаю побоюється можливості запровадження міжнародних санкцій проти Ірану. Індія використовує рупії в 45 % платежів за нафтовими угодами з Іраном [14]. У 2013 р. з метою модернізації торговельних відносин і збільшення їх обсягу будуть уведені валютні свопи між Китаєм та Чилі, у т. ч. на будівництво інфраструктури в останній.

З 1 червня 2012 р. Китай і Японія перейшли на національні валюти у взаємній торгівлі. Усе це завдає дошкульного удару по долару США й ФРС, оскільки обсяг взаємного китайсько-японського зовнішньоторговельного обороту в 2011 р. становив 345 млрд дол., 60 % розрахунків здійснювалося у доларах із щорічною комісією за конвертацію у розмірі 1,6 млрд дол. [15]. Ті самі країни уклали аналогічні угоди й із Південною Кореєю.

Таким чином, завдяки цілеспрямованій державній політиці китайський юань, не будучи вільно конвертованою валютою, поступово перетворюється на регіональну резервну валюту великого й найдинамічнішого регіону світу, а провідні економіки Азії поступово відмовляються від долара США. Слід акцентувати увагу на тому, що така масштабна/панічна “втеча” становить загрозу національній фінансовій безпеці насамперед тих країн, які володіють найбільшою у світі міжнародною ліквідністю в доларах за умов сучасної міжнародної валютної системи, коли частка цієї світової резервної валюти в міжнародній торгівлі становить 44 %. Тому центральні банки справедливо побоюються краху глобальної фінансової системи.

У мейнстрімі досліджень сучасної глобалістики також спостерігається тенденція відмови від абсолютного пріоритету й примату економіки. Рівноважливими є геополітичні, соціальні, екологічні, цивілізаційні, технологічні, інформаційні та інші чинники. У геополітиці з’явилися як агресивний контрбаланс новому світовому порядку концепції “другого нового світопорядку”, прийняття якого домоглися через ООН країни, що розвиваються. Неупереджене вивчення концепції “другого нового світопорядку” показує, що це, по суті, є світопорядок “золотого мільярда”, або світосистема постіндустріального глобалізму. Західні вчені зазвичай уникають обговорень цієї теми. У дослідженнях східноєвропейських науковців також немає остаточного визначення категорії “другий новий світопорядок”. Так, відомий російський політолог Н. Злобін [16] ставить важливі питання, прагнучи дати відповідь на такі з них, як: “Кому вигідна глобальна економічна катастрофа?”, “Хто розрубає мертвий вузол політики і економіки XXI століття?”, “Хто формує новий світопорядок?”, “Яке місце посяде Росія в новому світопорядку?”, “Кому дістанеться пострадянський простір?”. Згаданий автор називає хрещеними батьками “другого нового світопорядку” Дж. Буша (старшого) і М. Горбачова, які після “холодної війни” ініціювали новий світопорядок як спільний глобальний інтеграційний проект Заходу й Сходу.

Насамкінець варто поставити пряме й цілком закономірне запитання: чи існують узагалі антикризові стратегічні концепції соціально-економічного розвитку України й інших транзитивних країн? І якщо їх немає, то чи можуть вони бути створені й реалізовані в жорстких конкурентних умовах світосистеми глобалізму? Це є однією з ключових проблем сучасного розвитку. Настав час зрозуміти, що світосистема глобалізму — новий суспільно-політичний і соціально-економічний світоустрій і новий суспільний лад зі своїми законами й імперативами. Класичного капіталізму більше немає, а національний капітал перетворився, трансформувався в органічну складову глобального капіталу.

Список використаних джерел

1. World Investment Report 2013. Global Value Chains: Investment and Trade for Development. — New York ; Geneva : United Nations. — P. 2.
2. The Economist. — 2013. — January 26 — February 1. — P. 76.
3. Страны BRICS: утраченные иллюзии западных инвесторов 10.07.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.svoboda.org/content/article/25042035.html>.
4. Manufacturing the Future: The Next Era of Global Growth and Innovation : Full Report / McKinsey Global Institute. — 2012. — November [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mckinsey.com/insights/manufacturing/the_future_of_manufacturing.
5. Brief Summary of the Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.banking.senate.gov/public/_files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_summary_Final.pdf.
6. National Debt of the United States [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/National_debt_of_the_United_States.
7. US Debt Clock.org [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.usdebtclock.org>.
8. The Financial Times. — 2012. — November 15.
9. Global Economic Prospects. Assuring Growth over the Medium Term / International Bank for Reconstruction and Development ; The World Bank. — 2013. — Vol. 6. — P. 5.
10. Top 50 Banks in Top 1000 World Banks 2013 // The BankerDatabase [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.thebankerdatabase.com/index.cfm/top50>.
11. Делийская декларация // Сайт Президента РФ. 29 марта 2012 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://news.kremlin.ru/ref_notes/1189.
12. *Buruah A.* Can BRICS rival G7? / A. Buruah // BBC News India site. — 2012. 29 March [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-india-17515118>.
13. *Андреев В. П.* Интернационализация юаня: новые возможности / В. П. Андреев // Деньги и кредит. — 2012. — № 5. — С. 70.
14. Китай и Иран перешли на оплату поставок нефти в юанях. 08.05.2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ekportal.ru/page-id-2398.html>.
15. *Baisong J.* Another Sign of Asian Integration / J. Baisong // China Daily site. 04.06.2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://usa.chinadaily.com.cn/epaper/2012-06/04/content_15468776.htm.
16. *Злобин Н.* Второй новый миропорядок. Геополитические головоломки / Н. Злобин. — М. : ЭКСМО, 2009. — 352 с.